

گزارش زهرا چیدری

بررسی حقوقی طرح مجلس برای کاهش سقف مهریه در گفت‌وگوی «جوان» با یک حقوقدان

حبس‌زدایی از جرایم مالی جایگزین بهتری از تعیین سقف مهریه است

این نخستین بار نیست که بررسی مهریه در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد. فراز و فرودهای مهریه و قوانین پیرامون آن سال‌هاست ادامه دارد و حق شرعی و قانونی زنان در ادوار گوناگون دستخوش تغییرات فرهنگی و اقتصادی شده است. همچنانکه در سال‌های نه‌چندان دور باب شده بود عروس خانم‌ها به عدد سال تولدشان مهر می‌کردند؛ مهر به‌های سنگینی که موجب شده بود تعداد زیادی از مردانی که سر سفره عقد تعهد کرده بودند، این مهر به‌ها را بپردازند، وقتی هنگام ادای دین‌شان می‌رسید آه در بساط نداشتند و تا زمان استیفای این حق

آقای خرمشاهی! مهریه توافقی میان زن و مرد است و به عنوان پشتوانه مالی زنان در اسلام و دینی بر دوش مردان محسوب می‌شود. بر این اساس آیا طرح مجلس برای کاهش سقف مهریه به ۱۴ اسکه وجه قانونی و شرعی دارد؟

در خصوص مهریه اگر بخواهند درست تصمیم‌گیری کنند، من فکر نمی‌کنم مسئله پیچیده‌ای باشد! اولاً که نمی‌توانند برای مهریه سقف بگذارند چرا که مبنا رضایت طرفین است و آنها می‌توانند خارج از دفتر خانه یا مراکز مراجع رسمی هر چقدر بخواهند تعهد بدهند و هر مهریه‌ای را که می‌خواهند تعیین کنند. اینکه می‌گویند سقف مهر ۱۴ اسکه باشد، اگر بخواهد در دفتر خانه بیشتر از این ثبت نشود که امکانپذیر نیست. از سوی دیگر مردی که همسر و طرف مقابلش را دوست داشته باشد، می‌تواند خارج از دفتر خانه تعهد بدهد و به اشکال گوناگون ده‌ها برابر آن چیزی که تعیین می‌شود، تعهد بدهد تا به عنوان مهریه به همسرش پرداخت کند، بنابراین قانوناً نمی‌شود زوجین را وادار به کاری کرد که مبنایش رضایت و توافق طرفین است.

پس از نظر شما این طرح معقول و قانونی نیست؟

من فکر می‌کنم این راهکار مناسبی نیست. تعهد برای مهریه مانند دادن چک بلامحل است. بارها گفتیم که اگر قرار است تعهدی داده شود باید ضمانت پشتوانه و ضمانت‌اجرائی داشته باشد. ما سال‌ها مشکل چک را داشتیم و می‌دیدیم که افراد زیادی به واسطه چک زندانی می‌شوند، اما طی سال‌های اخیر تدبیری اندیشیدند تا طرف نتواند چک بلامحل بدهد. این هم شبیه همان تعهدی است که در مجلس عقد و هنگام عقد ازدواج انجام می‌شود و باید به گونه‌ای قانون طراحی

شود که مرد هنگامی که می‌خواهد عقد کند، در صورتی تعهد مهریه را بپذیرد که پشتوانه مالی لازم را داشته باشد و اینطور نباشد که مرد هزار اسکه یا ۱۰ هزار اسکه را متعهد شود اما نتواند به این تعهد عمل کند. این زمانی لازم‌الاجراست که یک پشتوانه قوی داشته باشد، وقتی بدون پشتوانه مهریه تعیین می‌شود، این مشکلات پیش می‌آید، البته سقف تعیین کردن برای مهریه هم به نظر من نمی‌تواند پایدار بماند یا طرفین ملزم شوند تا اجرائیش کنند.

یعنی در واقع از نظر قانونی چون مهریه توافقی بین زن و شوهر است هم این تعیین سقف برای مهریه از نظر قانونی منطقی نیست و هم می‌توانند آن را دور بزنند و ضمانت اجرا ندارد؟

بله خیلی راحت می‌توانند از کنار آن بگذرند و به نحو دیگری اقدام کنند، به همین خاطر به نظر می‌رسد این موضوع چندان کارشناسی شده نیست، بنابراین اگر قرار است از مردان حمایت شود، می‌توانند مجازات ماده ۲ را اصلاح کنند و حبس‌زدایی از جرائم مالی داشته باشند. همچنین تأکید و فرهنگ‌سازی شود که وقتی طرفین تعهدی می‌دهند باید پشتوانه‌ای داشته باشند تا فردا به این مشکلات برنخورند.

درباره عندالمطالبه و عندالاستطاعه بودن در مهریه چطور، اینها به چه مفهوم است؟ این هم باز برمی‌گردد به توافق طرفین، وقتی عنوان می‌شود مهریه عندالمطالبه است و هر زمانی که زن بخواهد می‌تواند مهرش را مطالبه کند، اما منوط بر این است که مرد روی تعهد خودش باقی بماند. در چنین مواقعی آقایان برای اینکه از پرداخت مهریه شانه خالی کنند، اموال‌شان را به افراد خانواده نزدیک‌شان انتقال می‌دهند. اینها همه مسائلی هستند که از قبل باید

همسران‌شان مجبور بودند پشت میله‌های زندان بروند یا رضایت همسرشان را حاصل کنند. پس از آن بود که بهارستانی‌ها دور هم نشستند و تصمیم گرفتند برای حمایت از مردان و کاهش آمار زندانیان مهریه تدبیری بیندیشند. بر این اساس مطابق ماده ۲۲ قانون حمایت خانواده در صورتی که مهریه زوج‌ها در ۱۱۰ اسکه باشد، مهریه تا ۱۱۰ اسکه قابل اجراست. در صورتی که مهریه بیش از ۱۱۰ اسکه باشد، پرداخت آن مشروط به توانایی مالی زوج است و دادگاه برای پرداخت مازاد بر ۱۱۰ اسکه استطاعت و تمکن مالی زوج را در نظر می‌گیرد. در حقیقت ماده ۲۲ قانون حمایت خانواده

مهریه را کاهش نداده فقط ضمانت اجرائی مازاد بر ۱۱۰ اسکه را کاهش داده است، با این توضیح که اگر مرد از پرداخت مهریه تا ۱۱۰ اسکه یا معادل آن امتناع کند و درخواست اعسار هم ندهد یا زندانیان مهریه تدبیری بیندیشند. بر این اساس مطابق قانون بنا به درخواست زوج‌ه حبس می‌شود و نسبت به مازاد ۱۱۰ اسکه زوج‌ه فقط با اثبات ملالت حق مطالبه مهریه را دارد. حالا ما با رشد عجیب و غریب قیمت سکه و طلا باز هم نمایندگان دست به کار شده‌اند و این بار تصمیم دارند سقف مهریه قابل مطالبه و دارای ضمانت اجرائی را از ۱۱۰ اسکه به ۱۴ اسکه کاهش دهند؛

هیچ موقع مرد نمی‌آید بگوید من استطاعت دارم! بعد از اینکه زمزمه اختلافات پیش می‌آید، اگر مالی داشته باشد، بلافاصله آن را به اطرافیان خودش منتقل می‌کند و اینها همه می‌شود قوانینی که می‌توانند از آن فرار کنند یا آن را دور بزنند.

در بحث شروط ضمن عقد چطور، برخی معتقدند مهریه را کاهش بدیم و به جای آن شروط ضمن عقد را بگذاریم، آیا این شروط ضمن عقد می‌تواند جایگزین مهریه باشد؟

نه اینها دو مقوله جدا هستند! بحث مهریه را که می‌توانند توافق کنند که قابل وصول باشد اما در خصوص شروط ضمن عقد هر شرطی را که خلاف قانون نباشد، می‌توانند ضمن عقد بگذارند و سر آن باهم توافق می‌کنند.

پس نمی‌تواند جایگزین مهریه به باشد؟

نه نمی‌شود، این چیزی است که توافق طرفین است و شرط می‌گذارند که چه کارهایی را انجام بدهند و چه توافقاتی داشته باشند.

برایش پیش‌بینی شود. شما فرض کنید مردی تعهد می‌کند ۱۰ هزار اسکه به عنوان مهریه به همسرش بدهد و در سند هم عندالمطالبه قید می‌شود، اما وقتی این شخص ندارد این مهریه را بدهد، نمی‌تواند آن را پرداخت کند، بنابراین به این نکته باز می‌گردیم که اگر مرد چیزی را تعهد کند، باید پشتوانه و ضمانت داشته باشد و یک نفر این مهریه‌ای را که قرار است به زن پرداخت شود، ضمانت کند یا زن اطمینان حاصل کند که هر زمانی که خواست می‌تواند مهریه‌اش را وصول کند، وگرنه این مشکلات کلافی‌السابق ادامه پیدا می‌کند.

در خصوص عندالاستطاعه بودن چطور؟ اما به نظر می‌رسد بحث حق طلاق هم نمی‌تواند آن حمایت مالی را که هدف مهریه بوده است، پوشش بدهد. شما اینطور فکر نمی‌کنید؟

بله، درست است اما این شرط و کالت طلاق که زوج‌ه

موضوعی که البته موافقان و مخالفان خودش را دارد. برخی کارشناسان هم معتقدند اگر بناسبت تعداد سکه‌های مهریه را کاهش دهیم باید برایش جایگزینی داشته باشیم، مثلاً شروط ضمن عقد مثل حق طلاق یا حق تحصیل و محل سکونت و اشتغال و حقوقی از این دست، با وجود این باید دید آیا این حقوق می‌تواند جایگزین مهریه شود و هدف شارع از قرار دادن این حق را برای زنان چیران کند یا خیر. عبدالصمد خرمشاهی، وکیل دادگستری در گفت‌وگو با ما طرح مجلس برای کاهش سقف مهریه را از منظر حقوقی مورد بازبینی قرار داده است.

می‌گیرد می‌تواند باعث شود که اگر در زندگی دچار مشکل شد، دیگر به چالش نخورد.

حق طلاق به چه صورت است؟

این و کالتی است که مرد به زن می‌دهد تا هر موقع خودش خواست، خودش را مطلقه کند. چون در حالت عادی طلاق دست مرد است و مرد می‌تواند هر زمان که خواست زنش را طلاق بدهد. در واقع زوج می‌تواند هر زمان که اراده کرد، حتی بدون هیچ دلیلی همسرش را طلاق دهد. اگر زوج‌ه یا خانم‌ها این و کالت را بگیرند تا حدودی می‌توانند این تبعیض را از بین ببرند، ضمن اینکه عرض کردم بحث مهریه باید پشتوانه داشته باشد و خانم‌ها گول نخورند که مرد می‌گوید من می‌توانم این همه سکه مهریه بکنم. این مسئله چه در چارچوب قانون باشد و چه در خارج از قانون، باید پشتوانه و ضمانت داشته باشد.

به عنوان آخرین سؤال، مرد می‌تواند به شیوه‌های گوناگون از پرداخت مهریه شانه خالی کند شروط ضمن عقد هم موضوعاتی است که بطنی به مهریه ندارد و می‌تواند زن طبق یک توافق دیگر با مرد این شروط را هم داشته باشد. از سوی دیگر در حالت عادی استیفای همان مهریه ۱۱۰ اسکای که طبق قانون قابل پیگیری است ممکن است سالیان سال طول بکشد. در این بین چگونه می‌توان از خانم‌ها هم حمایت کرد؟

خانم‌ها نباید گول تعداد سکه‌ها و وعده‌های آینده را بخورند و باید آنچه مدنظرشان است قبل از ازدواج از طرف مقابل تعهد بگیرند و سنگ‌های‌شان را وا بکنند تا دیگر موضوعاتی مانند مهریه مستمسک قرار نگیرد و حربه‌ای در دست طرفین نباشد تا بخواهند یکدیگر را اذیت کنند.

نکته

شروط ضمن عقد چیست؟

گاهی شنیده می‌شود خانمی می‌خواهد حق طلاق خود را با همسر آینده‌اش شرط کند یا حق تحصیل یا حق خروج از کشور را به موجب عقد ازدواج به دست آورد. این شروط در اصطلاح حقوقی شروط ضمن عقد نام دارند. این شروط اعم هستند از حقوق مالی و غیرمالی خانم در زندگی مشترک چراکه بر اساس قانون مدنی، زن و مرد می‌توانند هر شرطی را که مخالف مقتضای عقد نباشد، ضمن عقد ازدواج در سند درج کنند که طرف مقابل، در صورت قبول و امضای آن شرط، متعهد به آن می‌شود. درج صحیح این شروط سبب می‌شود بسیاری از خلأهای حقوقی که متأسفانه در خصوص حقوق زنان بعد از عقد ازدواج وجود دارد، جبران واز بسیاری از اختلافات پس از ازدواج کاسته شود.

به محض اینکه عقد ازدواج میان زن و مردی خوانده شد، آن دو با یکدیگر رابطه زوجیت پیدا می‌کنند. این رابطه زوجیت سبب می‌شود تا زن و مرد مکلف به انجام اموری در قبال همسر خود باشند، از جمله اینکه زن موظف به تمکین در برابر شوهر خود می‌شود و مرد موظف به پرداخت نفقه زن است. مرد موظف به پرداخت مهریه به زن است و در قبال آن حق تعیین محل سکونت با منزل مشترک با مرد است.

بر اساس قانون مدنی، عمده اختیاراتی که به موجب عقد ازدواج شکل می‌گیرد، اختیاراتی است که به مرد و البته در راستای حفظ کیان خانواده داده می‌شود. در مقابل، زن از برخی حقوق خود مانند مسافرت و خروج از کشور، ادامه تحصیل یا اشتغال به کار محروم می‌شود، مگر اینکه همسرش با آن موافق باشد، به همین دلیل قانونگذار این امکان را پیش‌بینی کرده است که زن و مرد حین وقوع عقد نکاح بتوانند شرط و شروطی را که می‌خواهند تحت عنوان شروط ضمن عقد نکاح در سند ازدواج درج کنند. در پاسخ به این سؤال که شروط ضمن عقد نکاح چیست، می‌توان بیان داشت که در این حالت، طرفی که عقد را امضا می‌کند، موظف است به آن شروط عمل کند.

انواع شروط ضمن عقد ازدواج

شروط ضمن عقد را به دو نوع مختلف می‌توان در عقد درج کرد. از سال ۱۳۶۰ به بعد، شروطی در سند ازدواج تحت عنوان شرط ضمن‌العقد پیش‌بینی شده است که سردفتر از ازدواج مکلف شدن قبل از اجرای صیغه عقد انواع شروط ضمن عقد ازدواج را برای زوجین بخواند و مفهوم آن را به اطلاع آنها برساند. نکته مهم آن است که هر یک از طرفین می‌توانند هر کدام از این شروط را که موافق با آن باشند، امضا کنند و هر کدام را که نخواهند امضا نکنند. مانند شرط تصفیه اموال و دارایی شوهر و وکالت به زن برای طلاق.

علاوه بر شروطی که به صورت نمونه در قباله‌های ازدواج وجود دارد و زن و مرد می‌توانند آن شروط را مدنظر قرار دهند، بر اساس ماده ۱۱۱۹ قانون مدنی «طرفین عقد می‌توانند هر شرطی که مخالف مقتضای عقد مزبور نباشد در ضمن عقد ازدواج یا عقد لازم دیگر بنمایند، مثل اینکه شرط شود هر گاه شوهر زن دیگر بگیرد یا در مدت معینی غایب شود یا ترک انفاق نماید یا بر علیه حیات زن سوء قصد کند یا سوء رفتاری نماید که زندگی آنها با یکدیگر غیر قابل تحمل شود، زن وکیل در توکیل باشد که پس از اثبات تحقق شروط در محکمه نهایی خود را مطلقه سازد.»

مصادیقی که در این ماده آمده است، تمثیلی هستند، بنابراین هر گونه شرطی را که مخالف ذات عقد نباشد، می‌توان به عنوان شرط ضمن عقد و با توافق یکدیگر در عقد گنجانید. مثلاً حق تحصیل زن، حق اشتغال زن و حق خروج از کشور برای زن.

بهترین شرایط ضمن عقد

برای خانم‌ها و آقایان

شرایط ضمن عقد بر اساس توافق زوجین تعیین می‌شود و حتی می‌توانند هیچ‌گونه شرطی را ضمن عقد ازدواج درج نکنند. برخی از شروط ضمن عقد تاوجه به کاربرد آنها در مقام دفاع از حقوق زنان از جمله شروط مهم برای ازدواج هستند:
حق طلاق: حق طلاق به این معناست که زوج‌ه از جانب زوج وکالت دارد تا هر زمان که اراده کرد، خود را مطلقه کند، مانند حق طبعی زوج که در قانون برای او کاربرد آنها در مقام دفاع از حقوق زنان از جمله شروط مهم برای ازدواج هستند:

حق حضانت فرزند: حضانت فرزند اصولاً مربوط به زمانی است که زوجین از یکدیگر جدا شوند و به معنای این است که در صورت جدایی زوجین، حق نگهداری فرزندان بازوجه باشد.

حق اشتغال: حق اشتغال یکی از شروط بسیار حین ازدواج است و به موجب این شرط، زوج دیگر این حق را نخواهد داشت که همسرش را از اشتغال منع کند.

حق تحصیل: حق تحصیل به این معناست که خانم حق ادامه تحصیل را دارد و هر زمان که بخواهد در رشته‌ای که بخواهد می‌تواند تحصیل کند و شوهر این حق را ندارد که زن را از ادامه تحصیل منع کند.
حق تعیین مسکن: به موجب این شرط زوج‌ه حق انتخاب شهر و محل سکونت خود را برای پس از ازدواج دارد، نکته اساسی این است که در صورت استفاده از این شرط موقعیت محل سکونت باید در سند درج شود.

حق خروج از کشور: به این معناست که آقا به خانم وکالت بلاعزل می‌دهد که هر زمان که بخواهد می‌تواند بدون اجازه مجدد از شوهر خود از کشور خارج شود. موارد فوق چند مورد از بهترین و کاربردی‌ترین شروط ضمن عقد ازدواج هستند. علاوه بر این، می‌توان مواردی دیگر را به توافق زوجین ضمن عقد ازدواج درج کرد. شروط ضمن عقد ازدواج حضری نیستند و زوجین می‌توانند حتی هیچ یک از شروط مذکور را نپذیرند.